

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

www.Ketab.ir

صاحبی، محمدجواد، ۱۳۳۴ -

تفسیر تاریخ عاشورا / محمدجواد صاحبی. - قم: مؤسسه بوستان کتاب (مرکز چاپ و نشر دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم)، ۱۳۹۷.

۵۱۲ ص. - (مؤسسه بوستان کتاب: ۲۷۳۲) (تاریخ: ۴۲۲). اهل بیت علیهم السلام: (۲۱۰)

ISBN 978-964-09-1966-8

مستند تاریخی براساس اطلاعات فیبا.

کتابنامه: ص. [۵۰۵] - ۵۱۲: همچنین به صورت زیرنویس.

۱. حسین بن علی علیه السلام، امام سوم، ۴-۶۱ ق. - سرگذشتنامه. ۲. واقعه کربلا، ۶۱ ق. - فلسفه. ۳. عاشورا - فلسفه. - الف. و. تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم. مؤسسه بوستان کتاب. ج. عنوان.

۲۹۷ / ۹۵۳۴

۲۳ / ۵ / ۲۰۲۱

شماره کتاب‌شناسی ملی: ۵۳۱۱۰۹۶

۱۳۹۷

■ موضوع: اهل بیت علیهم السلام: ۲۱۰ (تاریخ: ۴۲۲)

■ گروه مخاطب: - تخصصی (طلاب و دانشجویان)

- عمومی

شماره انتشار کتاب (چاپ اول): ۲۷۳۲

مسلسل انتشار (چاپ اول و بازچاپ): ۷۰۵۱

بوستان کتاب

تفسیر تاریخ عاشورا

دکتر محمد جواد صاحبی

بیتنا کتاب
۱۳۹۷

اعلام مواضع در منی ۷۶

پیوند نیرنگ بازی و خودکامگی ۸۲

■ **سلطنه یزید** ۸۷

هور زورمداری و دیکتاتوری بی نقاب ۹۰

امتناع از بیعت ۹۶

عزم هجرت ۹۹

بردباری بر برابر صالح و پیشنهادها ۱۰۳

هجرت؛ سرانجام از نهضت ۱۰۷

نهضت برای اصلاح بالابلاب ۱۱۰

خروج پنهانی از مدینه ۱۱۹

ملاقاتها و پیشنهادها در مکه ۱۲۲

دعوت نامه‌های گروه‌های کوفی ۱۲۶

پاسخ امام به دعوت نامه‌ها ۱۳۰

■ **ارسال پیام و اعزام سفیر** ۱۳۳

ورود مسلم به کوفه ۱۳۷

پیام امام به نخبگان مسلمان ۱۴۱

واکنش نخبگان بصره به پیام امام ۱۴۳

پیوند زورمداران، تزویرگران و عاقبت طلبان ۱۴۷

آسیب‌پذیری در برابر نیرنگ و نفوذ ۱۵۴

امتناع از ترور ۱۵۷

رویارویی رذالت و کرامت اخلاقی ۱۶۱

فهرست مطالب

۱۷۰.....	صحنهٔ امتحان.....
۱۷۴.....	عهدشکنی و بی‌وفایی.....
۱۷۸.....	تقابل خشونت و شهادت.....
۱۸۳.....	رویارویی قساوت و کرامت.....
۱۹۴.....	استقبال از شهادت.....
۱۹۸.....	هجرهٔ سوی شهادت.....
۲۰۳.....	کوفه در آستانهٔ نهضت حسینی.....
۲۰۶.....	عدم اعتماد بیگانان به کوفیان.....
۲۰۸.....	یقین به شهادت.....
۲۱۳.....	مواضع نخبگان سیاسی در برابر نغمهٔ امام.....
۲۱۶.....	منطق شهید.....
۲۲۷.....	■ نخستین چالش.....
۲۲۹.....	اتفاق دوست و دشمن.....
۲۳۱.....	تقابل بی‌پروایی و رازداری.....
۲۳۶.....	منطق آزاداندیشی.....
۲۴۰.....	فتح قلب‌ها.....
۲۴۲.....	شکیبایی در برابر تنهایی و بی‌وفایی.....
۲۴۲.....	صداقت و صراحت.....
۲۵۱.....	مراعات اخلاق در رویارویی با دشمن.....
۲۵۵.....	نخستین احتجاج با دشمن.....
۲۶۱.....	اصلاح نظام سیاسی.....
۲۶۵.....	تحلیل آگاهان از اوضاع کوفیان.....

- ۲۷۰..... تقابل امام نور و امام نار
- ۲۷۳..... تقابل دنیاطلبی و حق طلبی
- ۲۷۹..... صحنهٔ آزمون انسان‌ها
- ۲۸۳..... تلافی حق و باطل
- ۲۹۰..... حبّ ریاست؛ انگیزهٔ جنایت
- ۲۹۲..... رویارویی فضیلت و رذیلت
- ۲۹۸..... هم‌بازی ریاست و شقاوت
- ۳۰۴..... سیاست زور و غیر
- ۳۰۷..... ■ تسلیم ناپذیری و وفاداری
- ۳۰۹..... بندگان دنیا و بندگان خدا
- ۳۱۵..... نمادهای صفا و وفا
- ۳۲۱..... پیوند عواطف
- ۳۲۴..... تقابل نیایش و ناسپاسی
- ۳۲۸..... آمادهٔ دفاع و شهادت
- ۳۳۱..... اتمام حجت و نصیحت
- ۳۴۴..... از بندگی بندگان تا بندگی خدا
- ۳۴۶..... عشق به شهادت
- ۳۵۴..... حمله و دفاع
- ۳۵۷..... رویارویی دو برادر
- ۳۵۸..... تقابل آیین رحمان و آیین شیطان
- ۳۶۱..... رفیقان باوفا
- ۳۶۴..... شهادت؛ اسوهٔ آزادمردان

فهرست مطالب

۳۶۶	آتش در خیمه‌گاه
۳۶۸	نماز ظهر شهادت
۳۷۱	نماد پایداری و وفاداری
۳۷۶	رزمندۀ ناصح
۳۷۷	اذن شهادت
۳۷۹	مبارزه بنده با دشمن
۳۸۰	زوج شهادت
۳۸۲	تیرانداز استوار
۳۸۳	رویاری قهار قرآن دروغ‌زنان و گمراهان
۳۸۶	شهادت آخرین یاران
۳۸۹	شبهه‌ترین مردم به خاتم الانبیا
۳۹۴	یاران و برادران هم‌رزم
۳۹۶	سرمشق نوجوانان
۴۰۰	کودکان و خردسالان
۴۰۳	شهادت برادر و برادزادگان
۴۰۸	خورشید در خون
۴۱۱	کوچک‌ترین مدافع
۴۱۲	رویاری شرات و شیدایی
۴۱۸	مقاومت تا آخرین رمق
۴۱۹	■ رفتار حرامیان با بازماندگان و شهیدان
۴۲۳	اسدیان و عاشورائیان
۴۲۴	جوان‌مردی زنان

و پرسش‌های دیگری که پاسخ‌های متعدد و مکرری به آن‌ها داده شده است. به جهت پاسخ‌گویی به همین پرسش‌ها و تعارض‌ها بوده که برخی فرزندگان و اندیشه‌ورزان مسلمان، در تبیین اهداف این نهضت، فرضیه‌ها، نظریه‌ها و پاسخ‌های گوناگونی را مطرح کرده‌اند.

هر کدام از پژوهش‌گرانی که با نیت دفاع از مکتب و مظلومیت امام حسین علیه السلام و یاران ایشان قلم زده‌اند، پرتوی از آن را نمایان ساخته‌اند، اما واقعتاً شاید براتر از همه این‌ها باشد و تمامی این فرضیه‌ها و نظریه‌ها بخشی از ارمایه‌هایی باشد که حضرت سیدالشهدا نه برای زمانه خود، بلکه برای تحقق در آینده تاریخ، پی‌گیری می‌کرده است.

به برکت همین استدلال‌ها و استنباط‌ها بوده که نهضت‌های گوناگون با رویکردهای مختلف، از نهضت حسینی به‌هم گرافته است.

تأثیرگذاری و شورانگیزی این حماسه و جاوید تاریخ بشری، آیین‌ها و فرهنگ‌هایی را آفریده، که خود پرسش‌ها و پاسخ‌های دیگری را بر آن افزوده است، که نیاز به پژوهش‌های جدید و دوچندان کرده است.

به همین جهت، نگارنده بسان بسیاری از پژوهش‌گران دل‌داده حقیقت، از آغازین روزهایی که قلم به دست گرفته تا در نشانه‌های اندیشه دینی سهمی داشته باشد، عاشورا را به عنوان مهم‌ترین مکتب فکری، تربیتی و سرچشمه معرفت و معنویت اسلامی برگزیده، و البته استقبال مخاطبان و تشویق عالمان را بهترین نشانه بر درستی انتخاب خود دانسته است.

پژوهش *مقتل‌الشمس* مطلع مبارکی بر تارک این کوشش‌ها بود. هنگامی که *مقتل‌الشمس* یا تحقیق و تحلیل نهضت حسینی، اثر دیگر همین قلم منتشر شد، بازتاب گسترده‌ای یافت؛ یکی از اندیشمندان، آن را «گزارشی کامل و سنجیده از رویدادهای نهضت امام حسین علیه السلام با استناد به

مدارک کهن و معتبر» معرفی کرد.

حضرت آیه‌الله معرفت نیز در مقدمه چاپ سوم کتاب، نوشت: «مؤلف با قدرت علمی و قلمی خود توانسته است به خوبی از عهده این وظیفه وحدانی و انسانی خود برآید و شخصیت والای امام حسین علیه السلام را در واقعه کربلا مجسم سازد و برای خوانندگان مبرهن نماید که واقعه کربلا، یک حادثه کوچک از حوادث تاریخ نبود، بلکه یک جهش و تحول عظیم در تاریخ بشر بود...».

استاد دکتر صادق آیینه‌وند، محقق و مدرس تاریخ اسلام نیز در پیش‌گفتار همراه چاپ نیست:

قصد نویسنده توانای کتاب آن بوده است که با ایتنا بر مصادر و مآخذ معتبر تاریخی و علمی صحیح و انقلاب طیف به دست دهد. مؤلف بر آن بوده است تا روشی را با سبکی ساده و قلمی روان هم‌گام کند و چنین اثری پدید آورد. وجود این خصیصه در مقوله‌ای تاریخی بسان این واقعه، هنر می‌خواهد. این کتاب را باید ادامه سلسله مقاتلای برشمرده که می‌خواهد متنی صحیح را با استناد به مصادر معتبر، در اختیار خوانندگان قرار دهد. از دیگر مزیت‌های کتاب، تحلیل تاریخی و بهره‌گیری از روش علوم اجتماعی در تبیین وقایع تاریخی است، که به ارزش علمی کتاب افزوده است. ترجمه روان اشعار و رجزها و محادثات تاریخی، آن دسته از خوانندگان را که با زبان عربی آشنا ندارند، سودرسان است.

به‌هرحال، کتاب یاد شده در رسانه‌های گروهی نیز بازتاب یافت، به‌گونه‌ای که همه متن آن، در دو روزنامه کثیرالانتشار عصر، منتشر گردید و در چند نشست علمی صدا و سیما، بررسی و معرفی شد؛ اما با همه

این‌ها، ویژگی‌های آن به صورت روشن فهرست نشد. *مقتل الشمس*، حاصل مطالعه تطبیقی نصوص مربوط به نهضت حسینی تا قرن هفتم و سپس نقل مؤیداتی از متون پسین تا سده‌های اخیر است، و نیز به‌دست‌دادن متنی استوار که نتیجه تأملی دراز برای جمع اخبار متعارض نما و یا ردّ اخبار ضعیف بوده است. اما گروهی از صاحب‌نظران و فرهیختگان هم کاستی‌های اثر را یادآور شدند و نگارنده را بر سهو و خط‌های بس‌امده هر چند کوچک و جزئی، آگاه کردند.

این علم، پس از یک دهه از انتشار آن اثر کوشید، تا کاستی‌ها و خطاهایش را تسلیم کنان با افزودن شرح و تفسیری تازه، کتابی را با نام *تفسیر تاریخ شرح پدید آورده و منتشر سازد*، که البته مورد استقبال گسترده عاشوراپژوهان و ارادتمندان فرهنگ حسینی قرار گرفت.

اینک پس از سال‌ها مطالعه مستحقة در این متن‌ها نظری دوباره انداخته و افزون بر بررسی و تحلیل پیدایی بسیاری که سبب تغییرات فرهنگی و اجتماعی در جامعه اسلامی آن دوران گردیده، آموزه‌ها و عبرت‌های فراوانی را به آن پیوست کرده است. در اثر حاضر، نکاتی که بی‌چند از ارباب دانش و بینش، پس از مطالعه *مقتل الشمس* یادآور شده‌اند را نیز زینت‌بخش پانوشته‌های صفحات این کتاب کردم، تا خوانندگان گرامی از آن محروم نمانند. در این‌جا شایسته می‌دانم زحمات آن گرامیان را پاس بدارم و پاداش همگان را به خدای بزرگ واگذار کنم.

در پایان، هدایت‌های استاد ارجمند حضرت آیه‌الله عابدی شاهرودی، خطیب دانشمند حضرت حجة الاسلام و المسلمین نظری منفرد و سیره‌پژوه نامی، حضرت آیه‌الله یوسفی غروی - دامت برکاتهم - را ارج می‌نهم و همواره خود را رهین منت آنان می‌دانم.

هم‌چنین زحمات مسئولان بوستان کتاب و کارکنان فهیم و فنی این مؤسسه را در آماده‌سازی و چاپ و پخش این اثر، ارج می‌نهم. امید که این کتاب مقبول طبع اهل نظر قرار گیرد و لطف و رحمت و خطاپوشی خدای سبحان و قادر متعال و رحمان را برانگیزد.

محمدجواد صاحبی
قم - فروردین ۱۳۹۵ ش.